

AZ ÉRZÉKFELETTI VILÁG MEGISMERÉSE KORUNKBAN ÉS ENNEK JELENTŐSÉGE A MAI ÉLET SZÁMÁRA. GA55

HARMADIK ELŐADÁS. BERLIN, 1906. november 8.

A szenvedés eredete

A következő három előadás: a mai „A szenvedés eredete”, aztán „A gonosz eredete” és a „Hogyan értendő a betegség és a halál?” egymással szorosabban állnak kapcsolatban, mint ennek a téli ciklusnak a többi előadása, ugyanakkor mindegyikük önmagában is befejezett és érthető.

Amikor az ember figyeli az őt körülvevő életet s önmagát, és meg akarja érteni életének értelmét és jelentését, akkor az ennek az életnek a kapujánál meglát egy ott álló sajátos, részben figyelmeztető, részben teljesen rejtélyes őrt: a szenvedést. A szenvedést, amely azonban szoros kapcsolatban áll a következő előadások témáival, a gonosszal, a betegséggel és a halállal, az ember gyakran úgy veszi, mint valami olyat, amely annyira mélyen érinti az életet, hogy az élet összes fontos kérdésével kapcsolatban állónak tűnik. Ezért a szenvedés eredetének kérdése ősi idők óta az egyik legalapvetőbb kérdés minden világnézetben, és mindig, amikor próbálták meghatározni az élet értékét, megismerni az értelmét, először arra törekedtek, hogy megértsék, milyen szerepet játszik az emberi életben a szenvedés és a fájdalom.

A szenvedések olyanok, mint a nyugalom megsértői az élet örömteli áramlása közepette, mely életörömet és életreményeket biztosít. Éppen azok, akik az élet értékét az örömben látják, akik azt tartják, hogy csak az élet örömeiért születtek, a legmagasabb fokon érzékenyek a nyugalom e megsértőire, a szenvedésre és a fájdalomra. Hiszen hogyan másként lehet megmagyarázni, hogy egy olyan életvidám és életszerető népnél, mint a görögök, volt egy mondás, mely sötét foltra hasonlít a hellenizmus gyönyörű csillagos égboltján, Dionüszosz kíséretéből a bölcs Szilénosz válasza arra a kérdésre, hogy mi a legjobb az ember számára? – Az ember számára a legjobb nem megszületni, de ha már egyszer megszületett, akkor számára a következő legjobb az lenne, ha a születése után hamar meghalna. – Valószínűleg tudják, hogy Friedrich Nietzsche, amikor megpróbálta megérteni a tragédia születését az ősi hellenizmusból, éppen erre a mondásra támaszkodott, hogy megmutassa, milyen fontos szerepet játszottak a görög bölcsességben és kultúrában a szenvedések és az embernek a szenvedések és az azzal kapcsolatos dolgok miatti fájdalma.

Kissé később egy másik mondást is találunk, egy rövid kijelentést, mely megmutatja, hogy ugyanezeknél az ősi helléneknél felébredt egy meghatározott vélekedés, hogy a világ szenvedései és fájdalma mégsem csak végzetes szerepet játszanak. Ezt a kijelentést az egyik legnagyobb görög tragédiaköltőnél, Aiszkhülosznál találjuk, aki azt mondja, hogy a szenvedésből növekszik a megismerés. Itt két dolog kapcsolódik össze, melyekből az egyiket az emberek többsége kétségtelenül, szívesen eltávolítaná az életből, ugyanakkor a másikat, a megismerést, az élet egyik legmagasabb javának tartják.

Azt, hogy az élet és a szenvedés, legalábbis a modern emberek és magasabb lények élete a bolygónkon, szorosan összefonódik, már régóta el kellett, hogy ismerjék. A jó, a gonosz és a szenvedés megismerése nemcsak a világ teremtéséről szóló bibliai mítosz elején áll kapcsolatban, hanem másik oldalról az Ószövetség szemlélete megmutatja nekünk, hogy a szenvedésre való komor tekintet hogyan ragyogja át egy másik, egy világos és fényes tekintet. Ha belemerülünk az Ószövetségbe, ha a világ teremtéséről szóló mítoszt ennek a kérdésnek a figyelembevételével vizsgáljuk, akkor világossá válik

számunkra, hogy ebben az ősi világnézetben a szenvedés és a bűn egymással kapcsolatban áll, ráadásul a szenvedésre a bűn következményeként tekintenek. Ma még egy olyan gondolkodásmódnál, ahol nem nagyon törekszenek a világ materialista megértéséhez, sem olyan könnyű megérteni, hogyan lehet meglátnia a bűnből a szenvedések okát. De mi, mint szellemi kutatók, behatolva a gondolattal az ősi korokba, azt látjuk, hogy nem is olyan értelmetlen hinni a gonosz és a szenvedés közötti kapcsolat meglétében, a következő előadás azonban segít nekünk meglátni ezt a kapcsolatot. Az ősi judaizmus szemlélete nem tudta megmagyarázni a szenvedést a saját okaival. Ebben a szemléletben, amely a szenvedést a bűnnel köti össze, Jób csodálatos alakját találjuk, azt az alakot, amely megmutatja vagy meg akarja mutatni, hogy a szenvedés és a mérhetetlen fájdalom kapcsolatban állhat az igaz étellel; hogy a fájdalom és a szenvedés lehet nem megszolgált. Jóbnak ebben a sajátos, tragikus személyiségében a szenvedés és fájdalom más kapcsolata is megmutatkozik, az ember átnemesítésével való kapcsolat. A szenvedések próbatételként jelennek meg, mint a felemelkedés feltétele, mint a magasabb fejlődés feltétele. Ennek a tragikus Jób-képnek az értelme abban áll, hogy ezeknek a szenvedéseknek az okát egyáltalán nem a gonoszból kell látni, hanem ők maguk az elsődleges ok, mely magával vonja az emberi lét, az emberi élet tökéletesebb formáját. Mindez a modern gondolkodásunk számára szinte elérhetetlen, és a modern művelt közönségünk nagyobb része nem is képes többé elsajátítani ilyen gondolkodásmódot. Pedig forduljanak csak gondolatokkal a saját múltjukhoz, és meglátják, hogy a tökéletesség és a szenvedés gyakran kíséri egymást, és hogy az emberiségben mindig jelen volt ennek a szenvedés és tökéletesség közötti kapcsolatnak a tudata. És ez a tudat emel fel bennünket a szenvedés és a szellemiség kapcsolatának szellemtudományos szemszögből való vizsgálatához.

Emlékezzenek, hogy az egyik vagy másik tragédiában milyen gyakran került tekintetük elé tragikus hős. A szerző a főhőst folyamatosan szenvedéseken és gyötrő harcokon keresztül vezeti, de annak a pillanatnak a beköszöntével, amikor a fájdalom eljut a határáig, és csak a halállal szűnik meg, a nézők lelkében nemcsak együttérzés marad a tragikus hős iránt, nemcsak bánat marad amiatt, hogy ilyen szenvedések léteznek, hanem a szenvedések láttán az ember felmagasztosul, és elégedettséghez jut attól, hogy azok végét meglátja a halálban, meggyőződve arról, hogy le lehet győzni a fájdalmat is, a szenvedést is, sőt magát a halált is. A művészetben a tragédián kívül semmi más sem tudja ennyire magasztosan elvezetni a tekintet előtt az embernek ezt a leghatalmasabb győzelmét, belső erőinek és törekvéseinek győzelmét, természete legnemesebb törekvéseinek győzelmét. Ha ennek a győzelemnek a tudatosítását szenvedések és fájdalmak megtapasztalása előzte meg, és azoktól az eseményektől, melyek folyamatosan játszódhatnak a nézők előtt a színházban, áttérünk ahhoz, melyet a modern emberiség egyelőre az egész történelmi fejlődés csúcának tart, ha arra az eseményre tekintünk, amely az időszámításunkat két részre osztja: a Jézus Krisztus általi megváltás eseményére, akkor figyelmünket magához vonhatja az, hogy az egyik legjelentősebb bizakodás és remény a megváltásra, mely valaha is élt az emberi szívben, a világtörténelmi szenvedések szemléléséből keletkezett. A keresztény világnézet hatalmas, jelentős, mélyen a lélekbe süllyedt érzései, azok az érzések, amelyek reményt és erőt jelentenek annyira sok ember számára, és bizonyosságot adnak arról, hogy van örökkévalóság, hogy van győzelem a halál felett – mindezek a vigaszt hozó és felemelő érzések azoknak az általános emberi szenvedéseknek a szemléléséből keletkeztek, melyeknek alá van vetve a büntelen ember, s amelyek nem az adott személyiség bűnének következményei.

Látjuk tehát, hogy az emberiség tudatában valami magasztos az, ami a szenvedéshez kötődik. És amikor látjuk, hogy hasonló dolgok mind nagyban, mind kicsiben folyamatosan keletkeznek az emberiségben, hogy azok az egész emberi természet és az emberi tudat alapelemét képezik, akkor ahhoz a gondolathoz kell jutnunk, hogy a szenvedés valamilyen módon az emberben lévő legmagasztosabb dologgal kapcsolatos.

Csak rá kell mutatni arra az alapérzésre az emberi lélekben, amely mintegy hatalmas vigaszt jelent arra, hogy létezik a szenvedés. Ha figyelmesebben és bensőségebben megfigyeljük az emberi életet, akkor olyan jelenségek bukkanhatnak fel, melyek a szenvedések jelentőségére mutatnak. Itt szimptomatikus módon az ilyen jelenségek egyikére kell rámutatnunk, mely elsőre abszolút nem áll kapcsolatban ezzel, ugyanakkor ha figyelmesen behatolunk az emberi természetbe, akkor meglátjuk, hogy ez a jelenség is a szenvedés meghatározott aspektusainak jelentőségére mutat.

Gondoljanak még egyszer egy tragédiára, amely csak akkor válik tragédiává, ha a szerző szélesre tárja a lelkét, kilép önmagából, és megtanít együttérezni a másik szenvedésével, befogadva azt saját lelkével. Most pedig ezt az érzetet hasonlítsák össze – de nem a komédiával – ez a hasonlítás nem lesz szerencsés – hanem egy bizonyos fokon szintén a művészetekhez tartozó valamivel – azzal a hangulattal, amelyhez közeli a karikatúra létrehozása, amikor gúnyosan és szarkazmussal adják vissza annak eltorzult alakját, ami a másik lelkében végbemegy, és külső cselekedetekben jelenik meg. Próbáljunk elképzelni két embert, akik közül az egyik az eseményeket vagy az embereket tragikusan fogadja, a másik pedig karikatúraszerűen. És ha azt mondjuk, hogy a tragédiaköltő vagy művész lelke mintegy kilép magából, egyre és egyre mindent átfogóbbá válva, akkor ez nem pusztán összehasonlítás vagy kép lesz. Mi is nyílik meg az ilyen lélek számára ebben az átfoghatatlanságban? – A másik ember megértése. Semmi sem adja mások életének jobb megértését, mint fájdalmuknak a saját lelkünkben való átérzése. De mit kell tenni, ha az ember karikatúrát akar adni? Nem kell elmélyedni abba, amit a másik lélek érez, hanem a lélek fölé kell állítani magunkat, eltávolodni tőle, és ez az öntávolodás lesz a karikatúra alapja. Senki sem fogja tagadni, hogy az együttérésnek köszönhetően mélyebben megértjük a másik személyiséget, a karikatúrának köszönhetően pedig az kerül elénk, ami magának a művésznek a lelkében van. Sokkal többet tudunk meg magának a karikatúristának a meggyőződéseiről, humorérzékéről, ábrázolási lehetőségeiről, képzeletéről, mint magáról a karikatúra tárgyáról.

Ha bizonyos tünetek szemléletesen megmutatták számunkra, hogy a szenvedések az emberi természet mélységeivel kapcsolatosak, akkor remélni lehet, hogy az emberi természet valódi lényegének megértése révén a fájdalom és a szenvedés eredetét is tisztázhatjuk magunknak.

A szellemtudomány, melyet itt bemutatunk, abból indul ki, hogy minden, ami körülöttünk létezik, a szellemből veszi kezdetét. A materialistább nézet csak ott lát szellemet, ahol az az érzéki teremtésnek mintegy csúcsa, mintegy a materialista lét gyökeréből kinőtt virág. Ez a nézet maga körül anyagi létet lát, olyan fizikai testek létét, melyek az élőlények szférájában keletkeztek, látja a tudat és az érzések keletkezését, látja az életben belüli öröm és a szenvedés keletkezését, és az anyagiságából kiváló szellemet.

Ha a bennünket körülvevő életet ilyen módon vizsgáljuk, akkor a szellem, amilyenként megjelenik az érzéki világban, kezdetben az igazi szellemi kutatás számára is annak a fizikai természetnek az eredménye lesz, amelyből keletkezik.

A két utóbbi előadásban kifejtettük, hogy a szellemi kutatás szemszögéből az egész embert, mint fizikait vagy testit, lelkét és szellemét kell elképzelnünk. Az, amit szemekkel látunk, kívülről érzékszervekkel észlelünk, az, amit a materializmus mint kizárólagosan természeti lényt vizsgál, a szellemtudomány számára nem más, mint az ember lény első tagja: a fizikai test. Tudjuk, hogy ez a fizikai test a szubsztanciáival és törvényeivel rokonságban áll az összes többi élettelen természettel. Tudjuk, hogy ezt a fizikai testet az úgynevezett életttest vagy étertest kelti életre; ezt azért tudjuk, mert a szellemi kutatás számára ez az életttest nem egy elméleti építmény, hanem valóság, melyet szemlélni lehet, ha az ember felnyitja a benne szunnyadó magasabb érzékeket. Az emberi lény második tagját, az étertestet valami olyannak tekintjük, amely rokon a többi növényvilággal. Az emberi lény harmadik tagjaként tekintünk az asztráltestre, az öröm és bánat, a vágyak és szenvedélyek hordozójára, amely

egyesíti az embert az állatvilággal. Aztán az ember öntudatára tekintünk, arra a lehetőségre, hogy magáról azt mondja: Én, az emberi természet koronájára, amely minden más lénynél hiányzik; ez az Én, mintha virág lenne, ebből a három testből: a fizikai, az éter- és az asztrálestből nő ki. Ilyen módon látjuk e négy tag kölcsönös kapcsolatát, melyre a szellemi kutatás mindig rámutatott. Pitagorasz négytagúsága sem más, mint a fizikai test, étertest, asztrálest és Én négytagúsága. Azok, akik jól ismerik a teozófiát, tudják, hogy ez az Én kidolgozza magából azt, amit Szellemének vagy Manasznak, Életszellemnek vagy Budhinak és tulajdonképpen Szellemembernek vagy Atmának nevezünk.

Erre még egyszer emlékeztetnünk kellett, hogy helyesen tudjunk orientálódni. Tehát a szellemi kutatónak az ember olyan lénynek látszik, mely négy tagból áll. És íme ez az a pont, ahol az igazi szellemi kutatás, mely szellemi tekintettel átlát a lényen és behatol a lét mélyébe, lényegesen különbözik a dolgok tisztán külső vizsgálati módjától. Habár mi is azt mondjuk az előttünk álló emberről, hogy testének, életének alapját, érzéseinek, tudatának és öntudatának alapját a kémiai és fizikai törvényeknek kell képezniük. De ha ehhez szellemtudományos szempontból lépünk, a probléma egyenesen ellenkező oldalról mutatkozik. És akkor a fizikai testből keletkező tudat, amely jelenségként utolsónak mutatkozik meg, úgy jelenik meg számunkra, mint a kezdeti teremtő. Mindennek alapjában a tudatos szellemet látjuk, ezért a szellemi kutató megérti, hogy mennyire értelmetlenül hangzik ez a kérdés: honnan ered a szellem? A kérdés nem ez, hanem kizárólag az: honnan ered az anyag? Az anyag pedig a szellemi kutató számára a szellemből ered, nem más, mint megsűrűsödött szellem.

Forduljunk egy hasonlathoz: képzeljünk el például egy edényt vízzel. Képzeljük el, hogy ennek a víznek egy része jégképződésig lehűlt. Mi is a jég? A jég: víz, víz más formában, kemény állapotban. Így vizsgálja a szellemi kutató az anyagot. Ahogy a víz viszonyul a jéghez, úgy viszonyul a szellem az anyaghoz. Ahogy a jég nem más, mint a víz eredménye, úgy az anyag sem más, mint a szellem eredménye; és ahogy a jég ismét vízzé válhat, úgy az anyagból is keletkezhet ismét szellem, vagy fordítva, az anyag ismét feloldódhat a szellemben.

Így a szellem örök körforgását látjuk. Látjuk a szellemet, amely áthatja az egész világegyetemet, látjuk, hogyan keletkeznek belőle anyagi lények, amelyek megsűrűsödnek, másrészt pedig látunk lényeket, akik ismét feloldják a kemény anyagot. Az egész bennünket ma körülvevő anyagiság valami olyan, melybe kiáramlott és megkeményedett a szellem. Így minden anyagi lényben megfagyott szellemet látunk. Ahogy a jégnek hőre van szüksége, hogy ismét víz keletkezzen, úgy a bennünket körülvevő lényeknek szellemre van szükségük, hogy az újjáéledjen bennük. A szellem újjászületéséről beszélünk, amely kiáradt az anyagba és megfagyott benne. Ugyanígy az asztrálest, az öröm és bánat, a vágyak és szenvedélyek hordozója, számunkra nem valami olyan, ami a fizikai létből keletkezik, hanem ugyanaz az elem, amely újjászületik bennünk, mint tudatosabb szellem, mint az egész világot átható elem, amely – az emberi élet folyamatának segítségével – újra kiszabadul az anyagból. Az, ami utolsónak mutatkozik, ugyanakkor az első is. Ahogy a fizikai testet, úgy az étertestet is ő hozta létre, és amikor azok a fejlődésükben egy meghatározott szintre jutnak, belőlük ismét egy újat hoz létre.

Így tekint a szellemi kutatás ezekre a dolgokra. Most ez a három tag – a szavaknak csak a világosságot kell számunkra szolgálniuk – három meghatározott névvel jelenik meg előttünk. Az anyagot meghatározott formában észleljük, meghatározott módon jelenik meg számunkra a külvilágban. Beszélünk a formáról, az anyag alakjáról, az életről, amely megjelenik ebben az alakban, s végül a tudatról, amely az élet területén jelenik meg. Ahogyan e három fokról beszélünk: fizikai test, étertest és asztrálest, ugyanúgy beszélünk e három fokról is: forma, élet és tudat. Csak a tudatban keletkezik az öntudat. Ezzel azonban inkább nem ma, hanem a következő alkalommal foglalkozunk.

Régóta, korunkban azonban különösen sokat elmélkednek arról, hogy mi az az élet, honnan eredt és miben áll az értelme. Az élet jelentőségéről és lényegéről a modern természettudomány nem is olyan nagyon sokat tud. De ez az új természettudomány már régen magáévá tette azt, amit a szellemtudomány mindig mint saját meggyőződéséeként és tudásaként mondott ki, vagyis: az élet a fizikai világban szubsztanciálisan, alapvetően csak a szervezet sokféleségével és összetettségével különbözik az úgynevezett nemélettől, az életteleltől. Élet csak ott lehet, ahol az anyag sokkal összetettebb szerveződése jelenik meg, mint a szervetlen területen. Önök bizonyára tudják, hogy az élet alapja valami olyan, amit fehérjeszerű szubsztanciának lehetne nevezni, és az „élő fehérje” kifejezés itt teljesen helyénvaló lenne. Ez az élő fehérje tulajdonságai alapján nagyon lényegesen különbözik a halott, élettelelen fehérjétől. Az élő fehérje rögtön szétesésnek indul, ahogy az élet elhagyja. A halott tyúktojásfehérjét például nem tudják hosszán megőrizni kezdeti állapotában. Az élő anyagot egyáltalán nem az jellemzi, hogy fenn tudja tartani összetevőit attól a pillanattól kezdve, hogy elmegy belőle az élet. És habár ma nem fogjuk érinteni az élet lényegének kérdését, egy jelenség mégis rámutathat nekünk arra, ami szorosan kapcsolatos az élettal és jellemzi azt. Mi is ez a jellemző tulajdonság? Az élő anyagot az jellemzi, hogy szétesésnek indul, amikor elhagyja az élet. Képzelnék el egy életet nélküözű szubsztanciát: szétesik – képzeljék el az anyagok sokféleségét, melyet nem hat át az élet: a szétesés jellemzi. Mit tesz az élet? Állandóan szembeállítja magát a széteséssel, vagyis az élet megőriz. Az élet megújító képessége abban áll, hogy állandóan szembeállítja magát azoknak a folyamatoknak, melyeknek az anyag alá van vetve. Az élet az anyagban azt jelenti: ellenállni a szétesésnek. Hasonlítsák össze a halál külső folyamatát az élettal, és világossá válik az önök számára, hogy az élet nem mutatja meg mindazt, ami a halál folyamatára, a belső felbomlásra jellemző, hanem ellenkezőleg, folyamatosan megmenti az anyagot a felbomlástól, ellenáll annak. Az élet, állandóan megújítva önmagában a felbomló anyagot, ilyen módon a fizikai lét és a tudat alapja.

Ezzel nem pusztán magyarázatát adtuk az adott szónak. Ez akkor lenne a szó magyarázata, ha az, amit jelent, nem folyamatosan történne. Az élő szubsztanciát vizsgálva azonban azt találják, hogy folyamatosan anyagot kap kívülről, azt magáévá teszi, miközben egyes részei megsemmisülnek; egy olyan folyamatot találnak, melynek segítségével az élet állandó munkát folytat a megsemmisülés ellen. Vagyis itt egy valósággal van dolgunk.

Az élet a régi anyag eltávolításából és egy új felépítéséből áll. Az élet azonban még nem érzékelés és nem tudat. Némely tudósnak meglehetősen naiv képzeete van az érzékelésről, melyet annyira helytelenül értenek, hogy még a növénynél is megtalálják, melynek természetesen, mi életet tulajdonítunk. Arra az érvre, hogy némely növény külső hatásra összehúzza a leveleket és összezárja a virágot, mivel érzékeli a hatást, azt lehet szembeállítani, hogy a külső hatásra vörössé váló kék lakmuszpapírnak is van érzékelése, Érzékelés jelenlétét lehetne tulajdonítani a kémiai anyagoknak is, mivel meghatározott hatásokra reagálnak. De ez nem elegendő. Érzékelésről csak akkor beszélhetünk, ha az inger tükröződik a belsőben. Csak akkor lehet beszélni a tudat első elemének, az érzékelésnek a jelenlétéről. De mi is a tudatnak ez az első eleme? Ha a világ kutatásában felemelkedünk a következő, magasabb fokra, és megpróbáljuk megérteni a tudat lényegét, akkor ezt nem sikerül rögtön megtennünk, csak megérzünk a lélekben egy kis világosságot, ugyanolyan, mint annál a törekvésnél, hogy egy kissé tisztázzuk az élet lényegét. Tudat csak ott keletkezhethet, ahol van élet, tudat csak az életből keletkezhethet. Ahogy az életnek az élettelelen anyagból való keletkezésénél ez utóbbi összetétele annyira megbonyolódik, hogy magát már nem képes megőrizni, és hogy elkerülje a szétesést, az életnek kell megragadnia, úgy a tudat is valami sokkal magasabbként jelenik meg számunkra az életen belül. Ott, ahol az élet mint olyan állandóan megsemmisül, ahol a lény állandóan élet és halál határán áll, ahol az élet állandóan azzal fenyeget, hogy elhagyja az élő anyagot, ott keletkezik a tudat. És ahogy eleinte szétesett az élettal át nem hatott anyag, úgy most az látszik, hogy az

élet is megsemmisülhet, ha új princípiumként nem egyesülne hozzá tudat. A tudatot nem másként, mint a következő módon érthetjük: ahogy az élet olyan meghatározott folyamatok megújítására létezik, melyek hiánya az anyag szétesését idézné elő, úgy a tudat az élet állandó megújítására létezik, mely különben megszűnne.

Azonban nem minden élet képes hasonló módon állandóan megújulni. Hogy önmagából megújuljon, egy magasabb fokra kell emelkednie. Csak az az élet képes tudatra ébredni, amely önmagában annyira erős, hogy állandóan kibírja magában a halál jelenlétét. Vagy van-e olyan élet, amely ne hordozná magában állandóan a halál jelenlétét? Csak rá kell tekinteni az emberi életre, és emlékezni arra, amiről szó volt „A vér egy egészen különleges nedv” c. előadásban. Az emberi élet folyamatosan megújul a vér által, egy bölcs német pedig, az emberi lélek jó ismerője, azt mondta, hogy az embernek a vérében van egy Doppelgänger, akiből folyamatosan erőt merít. A vérnek azonban még egy másik ereje is van: folyamatosan halált teremt magából. Ha a vér nem szállít a szerveknek életet előidéző anyagokat, akkor a szívbe és a tüdőbe életet romboló erők hatolnak be. Ami a tüdőbe jut vissza, az élet számára méregnek bizonyul, amely folyamatosan megsemmisíti az életet.

Ha egy lény ellenáll a szétesésnek, akkor az egy élő lény. Ha ez a lény hagyja, hogy halál keletkezzen benne, s azt állandóan át tudja azt életté alakítani, akkor keletkezik a tudat. A tudat a leghatalmasabb minden erő közül, melyekkel találkozunk. A tudat, vagy a tudatosított szellem az az erő, amely az élet területén keletkező halálból, folyamatosan lehetővé teszi az élet számára, hogy újjászülessen. Az élet olyan folyamat, mely úgy a belső, mint a külső világgal kapcsolatos, a tudat olyan folyamat, mely csak a belső világgal kapcsolatos. A szubsztancia, melyhez a halál kívülről jön, nem rendelkezik tudattal. Tudat csak az olyan szubsztanciát jellemzi, amely a saját középpontjában létrehozza és legyőzi a halált. És ahogy egy német teozófus mondta: a halál nemcsak az élet alapja, hanem a tudat alapja is.

Ha megértettük ezt a kapcsolatot, akkor már csak figyelmesen kell néznünk ezekre a jelenségekre, és érthetővé válik számunkra a fájdalom eredete. Minden, amivel a tudat kezdődik, kezdetben fájdalom. Amikor az élet kívülre tárul, amikor az élő lény kitérül a fényvel, levegővel, hőséggel és hideggel való találkozásra, akkor ezek a külső elemek először hatnak rá. Azonban mindaddig, amíg ezek az elemek csak hatnak erre az élő lényre, amíg ezeket ugyanúgy észleli, mint a belső életfolyamatok hordozója, a növény, tudat nem tud keletkezni. Tudat csak akkor keletkezik, amikor ezek a külső elemek ellentmondásra jutnak a belső élettal, amikor elkezdődik a lerombolás. A tudat az élet lerombolásából keletkezik. Az élő lény részleges halála nélkül nem tud belé hatolni a fénysugár, sohasem kezdődik el benne az a folyamat, amelyből létrejön a tudat. Amikor fény hatol az élet szférájába, részleges lerombolást előidézve és belső szubsztanciákat és erőket megsemmisítve, éppen akkor kezdődik el az a rejtélyes folyamat, amely egész meghatározott módon folyik az egész külvilágban. Képzeljék el: a világ értelmes erői olyan magasságra emelkednének, hogy a külső fény és levegő idegenné válna számukra. Csak valamilyen ideig lennének harmóniában velük, aztán pedig annyira tökéletesednének, hogy ellentmondás keletkezne. Ha ezt a folyamatot szellemi tekintettel tudnák figyelni, akkor meglátnák, hogy azon a helyen, ahol az élőlénybe behatol a fénysugár, a bőr átalakul, és megjelenik egy apró szem. Mi az, ami elsőként keletkezik az anyagban? Miben fejeződik ki ez a nagyon kicsi lerombolás, hiszen eközben éppen lerombolás történik. Ez a lerombolás pedig nem másban, mint fájdalomban fejeződik ki. Mindenütt, ahol az élet ütközik a külvilággal, lerombolás megy végbe, amely, ha növekszik, halált von maga után. A fájdalomból születik a tudat. Ugyanaz a folyamat, mely létrehozta az önk szemét, pusztítóvá válhatott volna, ha továbbterjedt volna a lényben, mely az emberi testben fejlődik. De mivel csak egy kis részét ragadta meg, ezért a lerombolásból, a részleges halálból létre tudta hozni a külvilágnak azt a tükröződését, melyet tudatnak nevezünk. Ilyen módon a tudat az anyag határain belül szenvedésből, fájdalomtól keletkezik.

Ha megértjük ezt a kapcsolatot a szenvedés, a fájdalom és a bennünket körülvevő tudatos szellem között, akkor talán megértjük annak a keresztény beavatottnak a szavait, aki intuitív módon tudta ezeket a dolgokat, és az egész tudatos élet alapjaként látta a fájdalmat: „Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetemben fohászodik és nyög mind idáig, hogy elnyerje az Istenfiúságot”. Ezt Pál apostol Rómaiakhoz írt levelének 8. fejezetében találják, mint gyönyörű kifejezést annak, hogy a tudat alapja a fájdalomban van. Az is érthetővé válik, hogy kiemelkedő, finoman érző emberek miért adtak olyan kivételes jelentőséget a fájdalomnak. Egyetlen példát szeretnék említeni. Egy nagy német filozófus azt állítja, hogy ha a bennünket körülvevő természetre nézünk, akkor annak kinézete mindenütt fájdalmat jelenít meg, szenvedést fejez ki; igen, ha a magasabb rendű állatokra nézünk, akkor a figyelmesebb tekintet számára egy végtelen szenvedés nyilvánul meg. És ki nem ért egyet azzal, hogy némely állat fiziognómiája mélyen visszatartott fájdalom benyomását kelti? Ha ezt a kérdést úgy vizsgáljuk meg, ahogyan az előbb magyaráztuk, akkor meglátjuk a tudat keletkezését a fájdalomból, amikor a lény, aki a lerombolásból tudatot képez, az élet széteséséből valami magasabbat hoz létre, önmagát hozva létre állandóan a halálból. Ha az élő nem tudna szenvedni, tudat sohasem keletkezett volna. Ha a világon nem lenne halál, akkor a látható világban sohasem tudna létezni a szellem. A szellem ereje abban áll, hogy a lerombolást az életnél valami magasabbá alakítja, és ilyen módon magában az életben képez valami magasabbat, tudatot képez. Emellett állandóan látjuk, hogy a különböző fájdalmi tapasztalatok hogyan fejlesztik a tudat szerveit. Ez észrevehető úgy a vadállatoknál, melyek csak reflex-tudattal rendelkeznek a külső védelemre, mint az embernél is, aki összeszorítja a szemét sérülés veszélye esetén. Ha a reflexmozgás nem elegendő a belső élet megvédésére, ha az inger túl erős, akkor a belső ellenállás ereje nő, és érzéket, észlelést, látást és hallást alakít ki. Valószínűleg valamilyen kellemetlen élményből vagy egyszerűen ösztönösen önk is tudják, hogy éppen így áll a dolog. Igen, a tudatuk magasabb fokával önk pontosan tudják, hogy mindez a most elmondott – igaz. A következő példa meg fogja ezt magyarázni. Mikor érzik a szervezetüknek ezt vagy azt a szervét? Általában nem érzik sem a gyomrot, sem a májat, sem a tüdőt. Nem érzik a saját szerveiket, amíg azok egészségesek. Csak akkor érzik azokat, amikor fájnak, csak akkor tudnak ennek vagy annak a szervnek a létezéséről, amikor az fáj, amikor érzik, hogy valami nincs vele rendben, hogy elkezdődött a lerombolás folyamata.

Ha ezt a példát, ezt a magyarázatot vesszük, akkor látjuk, hogy a fájdalomból állandóan tudatos élet keletkezik. Amikor a fájdalom az élethez lép, érzékelést és tudatot hoz létre. Ez a születés, ez a magasabbnak a teremtése ismét tükröződik a tudatban, mint egy öröm, amely sohasem lett volna, ha nem előzte volna meg a fájdalom. Az életnek azon a területén, amely alig emelkedett a fizikai fölé, még nincs öröm. De ha a fájdalom tudatot eredményez, és mint tudat, teremtő módon folytatja hatását, akkor ez a teremtés egy magasabb fokra emelkedik, és az öröm érzésében mutatkozik meg. A teremtés alapja az öröm. Öröm csak ott lehetséges, ahol lehetséges belső vagy külső teremtés. Bizonyos értelemben minden öröm alapja a teremtés, ahogyan minden gyötrelmélyén a teremtés szükségessége rejlik. Vegyünk valamit, ami alacsonyabb szinten jellemzi a szenvedést, például az életet lerombolni képes éhség érzését. Állítsuk vele szembe a telítettség érzését. Az étkezés elégedettséggé válik, mivel a táplálék hozzájárulhat az élet jobbításához, az élet előállításához. Így látják, hogy a fájdalomból egy magasabb teremtés születik, öröm születik. Következésképpen az örömet megelőzi a szenvedés. Ezért Schopenhauer és Eduard von Hartmann filozófiája joggal állítja, hogy a szenvedés érzése minden élőnek jellemzője. Ugyanakkor nem mennek tovább, nem jutnak el a szenvedés okáig, addig a pillanatig, ahol a szenvedésnek valami magasabbra kell fejlődnie. A szenvedés forrása ott található, ahol az életből tudat keletkezik, ahol az életből szellem születik.

Most már nemcsak azt érthetjük meg, hogy az ember homályosan érzi a lelkében a kölcsönös kapcsolatot a szenvedés és fájdalom és a megismerés és tudat között, hanem azt is megmutathatjuk, hogyan születik a szenvedésből és fájdalomból valami nemes, valami tökéletes.

Azok, akik gyakran hallgatták itt az előadásaimat, emlékeznek arra, hogy van valami, ami beavatásnak nevezhető, melynél az ember egy magasabb tudatot ér el, és az érzéki dolgoktól felemelkedik a szellemi világ szemléléséhez; hogy az emberi lélekben szunnyadó erők és képességek előhívhatók belőle, mint a látás ereje a vakon születettnél az operáció után; hogy akkor mintegy új ember születik, aki számára az egész világ magas fokon átalakítottan minősül. Ahogy a vakon született számára az operáció után, úgy a szellemileg megszületett számára is új fényben jelennek meg a dolgok. Ez azonban csak akkor tud megtörténni, amikor ugyanaz a folyamat, melyről most szó volt, magasabb szinten megismétlődik. Amikor szétválik az, amit az átlagos embernél egyesülve találnak, amikor az alacsonyabb emberi természetben egyfajta rombolási folyamat megy végbe, akkor beköszönhet ez a magasabb tudat, a szellemi világnak ez a szemlélése.

Az emberi természetben van három erő: a gondolkodás, az érzés és az akarat. Ez a három erő az ember fizikai organizációjával áll kapcsolatban. A gondolkodás és érzés bizonyos folyamait követően bizonyos akarati cselekedetek keletkeznek. Hogy ezek az erők összehangoltak legyenek, az ember szervezetének megfelelő módon kell működnie. Egy bizonyos irányítás megszakadásánál bizonyos részek működése megsérül, az érzés, a gondolkodás és az akarat közti harmónia lerombolódik. Az akarat szervének meggyengülése eredményeként az ember nem képes a gondolatait akarati impulzussá alakítani. Mint tevékeny ember legyengül, pedig jól tud gondolkodni, csak nem tudja a gondolatait tevékenységbe fordítani. Más esetben az érzéseinek nem tud a gondolkodás segítségével helyes irányt adni, összhangba hozni az érzéseit a mögötte álló gondolatokkal. Ez nem más, mint téboly.

A modern emberben a gondolkodás, érzés és akarat között harmónia áll fenn, ami ma a normálisan felépített emberre jellemző, aki a szenvedéssel szemben helyes lelki állapotot és helyes akaratot ér el. Mindez egy bizonyos fejlődési fokra igaz. De meg kell jegyezni, hogy ez a harmónia a modern emberben tudattalanul alakul ki. De ha az ember beavatottá akar válnia, ha a magasabb világok szemlélésére akar jutni, akkor a gondolkodásnak, érzésnek és akaratnak el kell válnia egymástól. Az akarat és az érzés szervének szét kell válnia. Ezért a beavatottnak még a fizikai szervezete is másmilyen, mint a nem-beavatottnak, habár az anatómia ezt még nem tudja bebizonyítani. A gondolkodás, érzés és akarat közötti kapcsolatnak meg kell szakadnia. A beavatott nem tudná látni valakinek a szenvedését anélkül, hogy együttérezne vele, nem tudna közömbös és egykedvű maradni. Miért van ez így? A beavatásnál nem szabad tudattalanul egyesíteni ezeket, a beavatottat nem azért telíti együttérzés, mert erre valami külső dolog kényszeríti, hanem szabadságból. Ebben áll a különbség a beavatott és a nem-beavatott között. Az ilyen magasabb tudat mintegy magasabb szubsztanciát teremt, és az ember gondolat-emberre, érzés-emberre és akarat-emberre válik szét. Csak egy magasabb, újból megszületett ember képes e fölött a három fölött uralkodni és magasabb tudatból egyesíteni őket. És itt ismét be kell avatkoznia a halálnak, a rombolásnak. Ha ez a rombolás nem egy új tudat egyidejű keletkezésével történne, akkor örület következne be. Az örület tehát nem más, mint az az állapot, melyben az emberi lény szétszakadt, a magasabb, tudatos példány pedig még nem jött létre.

Itt ismét egy kettősség keletkezik: az alacsonyabb egyfajta lerombolási folyamata a magasabb létrehozásának folyamata mellett. Ahogy a vénákban a vörös és kék vér között születik a tudat egy átlagos emberben, úgy a beavatandó emberben is az élet és a halál kölcsönhatásában születik egy magasabb tudat, és a boldogság ismét egy magasabb örömből származik, a halálból származó magasabb teremtésből fakad.

Éppen ez az, amit előrelát az ember, amikor érzi a titokzatos kapcsolatot a fájdalom és szenvedés, s aközött a legmagasabb dolog között, melyet elérhet. Ezért a tragédiában a szenvedő hős halálából az élet győzelme születik, annak tudata, hogy az örökkévalóságnak győz a mulékonyság felett. Ezért látja a kereszténység joggal Krisztus Jézus elmúlásában – földi természete szerint – a fájdalomban és szenvedésben, a gyötrelemben és nyomorúságban az örök élet győzelmét az időben mulandó felett. Ezért a mi életünk is gazdagabbá és tartalmasabbá válik, ha kitágítjuk azt önmagunk határain túlra, ha feloldódunk abban az életben, amely az énünk határán túl van.

Ahogy abból a fájdalomból, amelyet a fény külső sugara idéz elő, és melyen élő lényekként úrrá leszünk, magasabb tudatot hozunk létre, pontosan ugyanígy, amikor a növekvő tudatunkban átalakítjuk mások szenvedését, a mások szenvedése iránti fogékonyságból születik meg az együttérzésben a teremtés. És végül szenvedésből születik meg a szeretet is. Hiszen mi más a szeretet, mint a másik lényt átölelő tudat? Ha hajlandóak vagyunk magunkat valamitől annyira megfosztani, amennyit át akarunk adni, ha mi magunk annyival szegényebbé akarunk válni, mint amennyit átadunk a másik lénynek, ha a bőrhöz hasonlóan, amely képes befogadni a fényt és a saját fájdalmából egy magasabb lényt, a látás szervét alakítja ki, képesek vagyunk a mi életünkkel befogadni egy másik életet, egy magasabb életet befogadni, akkor abból, amit átadtunk a másik lénynek, szeretet és együttérzés születik bennünk minden teremtmény iránt.

Éppen erről beszél a görög költő: az életből születik a tanulás, a tanulásból pedig a tudás. Itt, ahogyan a korábbi előadásokban elhangzott, a legújabb természettudományos kutatásokon alapuló tudás ismét hasonlóságot mutat az ősi szellemi kutatás eredményeivel. Az ősi szellemi kutatás mindig azt állította, hogy a magasabb megismerés, a magasabb tanulás csak szenvedésből születhet. Ha fájdalmat érzünk egy nem egészséges szervben, akkor a legjobb módon ismerjük a szervet. Ugyanígy a legjobban azt ismerjük, amit befogadtunk a lelkünkbe. A szenvedéseinkből fakad, mint azok gyümölcse, a tudás.

Ugyanez rejlik Krisztus Jézus kereszthalálának alapjában is, amelyet – amint a keresztény felfogásból kitűnik – hamarosan követett a világban szétáradó Szentlélek. Vagyis a Szent Szellemnek Jézus Krisztus keresztútjából való származását úgy értjük, mint egy folyamatot, melyre a gabonamagról szóló példabeszéd utal. Ahogyan a mag halála új termést hoz, úgy a kereszten átélt szenvedésekből és halálból születik a Szellem, amely Pünkösdkor kiárad az apostolokra. Erről világosan szó van a János-evangéliumban: a Szellem még nem volt itt, hiszen Krisztus még nem dicsőült meg. Aki elmerül a János-evangéliumba, az mély értelmet talál benne.

Mondhatja valaki, hogy nem szeretné elutasítani a fájdalmat, mivel az tudást ad neki. Bármely haldokló alátámaszthatja, hogy az általam elmondott igaz. Harcolna-e az ember a benne levő rombolással egészen a halálig, ha a fájdalom, hasonlóan az élet őréhez, nem állna ott mindig mellette? A fájdalom arra irányítja a figyelmünket, hogy megfelelő intézkedéseket kell hoznunk az élet lerombolása ellen. A modern természettudósoknak a gondolkodók mimikájára irányuló megfigyeléseiből megtudható, hogy arcukon a visszafojtott fájdalom nyoma látható.

Ha a fájdalomon keresztül elért tudásból eredő felemelkedéshez így viszonyulunk, ha valóban a szenvedésből fakad a tanulás, akkor nem alaptalan – ahogy következő alkalommal meglátjuk – hogy a bibliai teremtéstörténetben a jó és a gonosz megismerése összekapcsolódik a szenvedéssel és fájdalommal. Ezért magasabb nézőpontból mindig teljes alappal húzták alá, hogy az emberi természet megnemesedésének, felemelkedésének forrása a fájdalomban található. És ha a teozófiai világnézet a sors, a karma nagy törvényeiben azokból a szenvedésekből, melyeken az emberek a modern életben átmennek, az előző életben elkövetett bűnökre és vétségekre mutat rá, akkor az ilyen kölcsönös kapcsolatot mi szintén csak az emberi természet mélyéből értjük meg. Az, amit a korábbi életben

hajtottunk végre a világban, vad erőkből magasztosakká alakulnak. A bűn mintegy méreghez hasonlít, amely, ha életszubsztanciává alakul, gyógyító eszközzé válik. Így a bűn ismét hozzájárulhat az ember megerősödéséhez és felemelkedéséhez, így Jób könyvében a fájdalom és a szenvedés a tudás és a szellem felemelkedéseként jelenik meg előttünk.

Itt csak általános vonásokban adtuk meg azt, aminek rá kell mutatnia a földi létnek a szenvedéssel és fájdalommal való kapcsolatára. Ez meg kell, hogy mutassa, hogyan kell értenünk a szenvedés és fájdalom értelmét, amikor azt látjuk, hogyan dermednek, kristályosodnak a fizikai dolgokban és organizmusokban, egészen az emberig, és a megfagyott feloldása által ismét meg tud bennünk születni a szellem; amikor azt látjuk, hogy a szenvedés és fájdalom eredete a szellemben található. Az, amit a szellem ad nekünk, a szépség, erő és bölcsesség, a fájdalom eredeti forrásának átalakított alakja. Ezért nem alap nélküli, hogy az egyik legragyogóbb elme, Fabre d'Olivet, hogy bebizonyítsa, hogy az emberi természetben a legnemesebb, a legmagasabb és legtisztább a fájdalomtól ered, a bölcsesség és a szépség fájdalomtól való származását egy külső természeti folyamattal hasonlítja össze: egy drága, gyönyörű gyöngy születésével. Miből is születik ez a gyöngy? A kagyló betegségéből, a kagylóhéj sérüléséből. Ahogy a gyöngy szépsége betegségből, vagyis szenvedésből születik, úgy a tudás, a nemes emberi természet, a megvilágosodott emberi elme is szenvedésből és fájdalomtól születik.

Így az ókori görög tragédiaköltő, Aiszkülosz nyomában elismételhetjük: szenvedésből születik a tanulás, tanulásból a tudás. A fájdalomról elmondható, mint sok másról is, hogy csak akkor értjük meg, amikor nemcsak önmagában ismerjük meg, hanem abban is, ami születik belőle. A fájdalom, mint sok más is, csak a gyümölcseiből ismerhető meg.

http://bdn-steiner.ru/modules.php?name=Ga_Book&Id=055&Bid=2

Oroszra fordította: P.V. Veszolov, Kazany, 2002, magyarra: Rákos Éva, 2025.

A fordító sok helyen szükségesnek látta a német eredeti szöveg alapján – fordítóprogram segítségét igénybe véve – a szöveget korigálni.